

Kaynak: Köksal Muç tarafından *sosyalbilimler.org*'da yayımlanmak üzere kaleme alınmıştır.

Yazarın E-Posta Adresi: koksalmuc@gmail.com

Metindeki Kitabın Künyesi: Şimşek, Ahmet ve Yalı, Sibel. (2019). *Gerçekte(n) Öyle Mi Olmuş? Post-Truth Zamanlarda Tarihin Temsili*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi

Link: <https://www.sosyalbilimler.org/post-truth-tarih-temsili> | **Yayın Tarihi:** 24/08/2019

Post-Truth Zamanlarda Tarihin Temsili ya da Tarihçiliğin Geleceği

Tarih durağan değildir, aksine geçmişin tarihçiler tarafından sürekli olarak yorumlanmasıdır. Geçmiş inşa eden tarihçilerin zamandan ve değerden bağımsız olmama hâli, yaşanmış bir olayın birden çok yorumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan birden çok tarih anlatımıyla karşılaşmaktayız. Özellikle dönemin siyasi olayları ile yakın ilişki içerisinde olan tarihin, iktidarlar için bir meşruiyet alanı olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Tarihin kullanımı sadece bununla sınırlı kalmamaktadır. Teknolojinin gelişimi ile birlikte meydana gelen gelişmeler tarihin ve tarih eğitiminin seyrini de etkilemiştir. Bu bağlamda mevcut durumun ortaya çıkarılmasında yine tarihçilere büyük görev düşmektedir. Tarihi ve tarih eğitimi amaç, işlev ve içerik bakımından araştırma alanı edinmiş Şimşek ve Yalı'nın, tarih eğitiminde güncel tartışmaların yanında küresel anlamda tarihi bilgiye ulaşmanın kaynağında meydana gelen değişim ve dönüşümün etkilerini ortaya çıkarma çabaları, Yeni İnsan Yayınevi etiketiyle yayımlanan *Gerçekte(n) Öyle Mi Olmuş? Post-Truth Zamanlarda Tarihin Temsili* adlı çalışmayı dikkate değer kılan faktörlerin başında gelmektedir.

Geçmişin kendisini bir yapı olarak inşa eden birey, zamanın kendisine sunmuş olduğu yöntemleri kullanarak geçmişi yeniden şekillendirir. Başlı başına bir inşa sürecine referans veren tarih, hiçbir zaman bilimsel gelişmelerin gölgesinde kalmamış aksine gelişmeler ile birlikte yeniden var olmuştur. Bu durum kendisini, ilerlemeci modernist yaklaşımın etkisiyle gerçekleşen modern tarih yazımı ile yorumlayıcı postmodernist yaklaşım arasında ortaya çıkan keskin farklılıklarda göstermiştir. Bu bağlamda 21. yüzyılın ilk yarısında teknolojinin gelişimiyle birlikte bilgiye ulaşmada meydana gelen değişim ve dönüşüm her alanda olduğu gibi tarihi bilgiye ulaşmada da kolaylık sağlamıştır. Nitekim bu değişim ve dönüşüm, olay ve olgular zincirinden meydana gelen tarihsel bilginin nesnelliği üzerine şüpheleri beraberinde getirmekle kalmamış, tarih disiplininin ne yöne doğru evrildiği konusunda zihinlerde soru işaretleri yaratmıştır. Bu bakımdan epistemolojik farklılaşmayı mercek altına alan söz konusu kitap; siyaset, bilgi teknolojileri ve dördüncü sanayi devrimi ile gerçekleşecek toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümün, geçmişin inşasındaki etkisini ortaya çıkarmaya çalışan konuları ele alması açısından kayda değer hale gelmektedir.

Kitabın özellikle bilişim dünyasında meydana gelen yeniliklerin neler olduğu ve bu yeniliklerin tarih disiplininde meydana getirdiği metodolojik çeşitlenmenin etkilerinin neler olduğunu ortaya çıkarma çabası dikkat çekmektedir. Yine bu bağlamda tarihin inşasını mümkün kılan araçların çeşitlenmesine, dolayısıyla farklı tarih algılarının ortaya çıkmasına ve tarihi bilginin tahrifata uğratılmasının yanında, yanlış kullanımına sebep olacağı iddiası taşıması, alan çalışmalarında yeni bir tartışma başlatıyor olması önem arz etmektedir. Konunun birçok akademik araştırma ile desteklenmesi tarih eğitimi ile ilgilenen araştırmacılar için kaynak

görevi üstlenmesinin yanında kitap, tarihle ilgili uzman ve öğrenci tarafından rahatlıkla okunabilecek akıcı ve anlaşılır bir dile sahiptir.

Araştırma bir yanıyla hâlihazırda var olan mevcut yapıyı betimlemenin yanında ortaya çıkan durumu incelemeye alarak geleceğe projeksiyon yaratan önermeler sunması araştırmayı bilimsel açıdan değerli kılan unsurlardan sadece bir tanesidir. Bu bağlamda araştırmanın; tarihin ve tarihçiliğin geleceği konusunda riskler ve tehditler, bununla bağlantılı olarak tarihin siyasiler tarafından bir meşruiyet aracı olarak kullanıyor olmasının günümüzdeki durumu ve suiistimaller, tarihsel bilgilerin denetlenmemesi üzerine meydana gelen toplumsal kutuplaşma ve bilgi kirliliği şeklinde tanımlanan üç ana konu etrafında şekillendirilmiş olması, bu alana dair dikkat çekerek tartışma başlatmak ve gündem oluşturmanın yanı sıra harekete geçme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır.

İki binler sonrası insanların hayatına giren ve hızlıca etki alanını büyüten ve deyim yerindeyse insanların olmazsa olmazı haline gelen sosyal medya, dünyada toplam kullanıcı sayısı milyarlara ulaşan devasa platformlar haline dönüşmüş durumdadır. Yine, verilere göre insanların günde yaklaşık iki saatini sosyal medyada geçirdikleri düşünülüyor. Bu bakımdan insanlara kolaylık sağlayan ve daha çok eğlenmek için tercih edilen sosyal medyanın günümüzde bundan çok daha fazlası olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır. Sosyal medya için kitabın önsözünde tarihsel bilgi kaynaklarında eşi benzeri görülmemiş bir bilgi bolluğunun yaşanmasının aksine bir bilgi kıtlığının da yaşandığı belirtilmektedir. Aynı şekilde Facebook, YouTube, Instagram ve Twitter gibi sosyal medya uygulamalarının milyonlarca kullanıcısı olduğu ve bu tür uygulamaların bilgiye erişimde neredeyse başı çektiği bir dönemin yaşanmakta olduğuna araştırmalar dikkat çekmektedir. Bu kanalların insanların hayatını kolaylaştırmasının yanında, bilgi aktarma, haber verme, eğlendirme amacından ziyade dikkat ve ilgi çekmek için, yönlendirme veya kutuplaştırma için de kullanılabileceği üzerinde durulmaktadır. Tüm bu süreç içerisinde tarih bu durumun neresinde ve nasıl yer aldığı, birleştirici mi yoksa kutuplaştırıcı bir rol üstlendiğine dair tartışma yürütmesi kitabı ilgi çekici hale getirmektedir.

Yukarda belirttiğimiz ana temaların etrafında şekillenen kitabın ilk başlığının “Tarihin Dünü ve Bugünü” şeklinde belirlenmiş olması, olguya bütüncül yaklaşım benimsendiğini göstermesi açısından önemli bir ipucu olmaktadır. Bölümde tarihsel değişim ve süreklilik içerisinde tarih yazımında meydana gelen önemli kırılma noktalarının neler olduğuna değinilerek, dördüncü endüstriyel devrim, “SpaceX Etkisi” ile yapay zekâ “Tay ve Sophia” projeleri hakkında bilgi verilerek, tarih üzerindeki yansımaları ile bilim dünyasında önemli yankı uyandıran bu gelişmelerin, etki alanlarının okuyucuya anlaşılır biçimde aktarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bilim dünyasında değişim ve dönüşümün kilometre taşı niteliği taşıyan bu gelişmeler üzerinden tarih okuması yapılması araştırmada dikkati çeken unsurların başında gelmektedir.

Göreceli gerçeklik şeklinde ifade edilen ve politik bir söylem olarak tanımlanan post-truth kavramının hayatımıza girişi ile meydana gelen gelişmeler tarihi örnek olaylar ile okuyucuya açıklandığı görülmektedir. “Post-Truth Dönemde Tarih ve Tarihçilik” başlığı altında detaylandırılarak tarihsel çizgide önemli bir yer tutan, tüm dünyada büyük yankı uyandıran Brexit (2016 yılında İngiltere’nin Avrupa Birliğinden Ayrılma Kararı) ve Trump

etkisi (2017 yılında Donald J. Trump'ın ABD'de Başkanlık Seçimini Kazanması) olarak bilenen olaylarda sosyal medyanın insanları kararlarındaki tesir gücü tarihe not düşülebilecek nitelikte meydana gelmesi, kitabın gözden kaçırmadığı önemli detayların başında gelmektedir. Nitekim daha özeldir Facebook, Twitter ve Google'ın bu bağlamdaki rolleri de tartışılarak konunun okuyucuya daha iyi aktarıldığı görülmektedir.

Meslek olarak gerçek ötesi zamanların tarihçilik üzerinde etkilerini ortaya koyması açısından dikkati çeken “Post-Truth Dönemde Tarihin ve Tarihçiliğin Geleceği” başlığında, geleceğe dair projeksiyon çizen bir yaklaşımla ele alınan konu, özel kuruluş, şirket ve kişilerce yapılan “Swot Analizi”ni tarihçilik mesleğine uygulayarak mesleğin toplum algısı, güçlü ve zayıf yönleri, fırsat ve tehdit içeren durumlarını anlaşılır biçimde ortaya koymaktadır. Yapay zekâ etkisinin meslek üzerinde yaratacağı gelişmelere de dikkat çekilerek, mesleğin geleceğine dair öngörüler ile bilim dünyasında hayata geçirilmeye çalışılan çeşitli projelerin, alana etkilerinin okuyucuya yarar sağlayacak şekilde aktarıldığı görülmektedir.

Kitapta dikkati çeken önemli sacayaklarından bir tanesi olan, bilginin kaynağı ve medyanın bilgi üzerindeki gücü tartışmaları “Bilginin Tahrifatı ve Medya” başlıklı bölümde kapsamlı olarak ele alınarak, dijital dönemle birlikte medyanın bilgiyi üretme ve yönetme gücü hatırı sayılır düzeylere yükselmiş olduğu kabulünden hareketle suiistimler, tarihsel olguyu yadsıma, yanıltma, bir olaya sabitleme, atlama gibi yöntemlerle tarihsel kayıtları kötüye kullanma ekseninde detaylar içeren başlıklar vasıtasıyla medyanın tahrif ve manipüle yollarının açıklanması, bir yönüyle epistemolojik bir tartışmaya da değinildiğini göstermektedir. Özellikle “Mehmet Bir Cihan Fatih” adlı dizi üzerinde yapılan sosyal medya deneyinin sonuçlarının teorik bilgileri destekler nitelikte oluşu, konunun okuyucu zihninde pekişmesini sağlayan önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Sosyal medya etkisini anlamak için elimizde var olan istatistiki verilerden hareketle kullanıcı sayısı göz önüne alındığında hiç azımsanamayacak boyutlara ulaştığına vurgu yapıldığını belirtmiştik. Bu durum “Sosyal Medya ve Çarpan Etkisi” başlığında, sosyal medyanın etki alanları üzerine yapılan araştırmalar hakkında detaylı bilgiler verilerek, sosyal medya ve tarih ilişkisinin süreç içerisinde kesişim noktaları ele alınmaktadır. Günümüze etki eden olayları okuyucuya anlaşılır biçimde aktaran “Sosyal Medya Nasıl Tarih Yaratır?” şeklinde bir alt başlık açılarak, güncel örnekler sunulması konunun anlaşılabilirliğini artırmaktadır. Bu bağlamda Sosyal medyada tarihsel bilgi ve belge paylaşımı hakkında önemli detaylar ve örnekler ile anlatımın güçlendirildiği görülmektedir. Ayrıca tarihin kullanımını iktisadi bir terim olan çarpan etkisi üzerinden okunması yeni bir bakış açısı yaratmış, sosyal medyaya dair eleştirilerin de yer bulduğu bölümde, kitap boyunca cevabı aranan bilgi karmaşası içinde neler yapılabileceği üzerine okuyucuya reçeteler sunulduğu görülmektedir.

Son dönemde toplumsal tarih algıyı belirleyen birçok faktörün hayatımıza girdiği bir ön kabul olmakla birlikte, kitap “Dizi ve Filmlerden Sosyal Medyaya Toplumsal Tarih Algısı” başlığında, insanların zihinlerinde geçmişi nasıl kurguladıklarından yola çıkarak tarihin medya tarafından nasıl popüler bir hale getirilebileceği hususunda dizi ve filmlerden özellikle dönemin “Muhteşem Yüzyıl”, “Filinta”, “Diriliş Ertuğrul” gibi büyük oranda seyirci toplayan dizilerden örnekler vererek, nasıl popüler bir tarih algısı meydana getirildiği konusunda açıklamalarda bulunulmuştur. Aynı amaçla gerçekleştirilen “Tarihin Arka Odası”, “Gündem Ötesi”, “Tarih

Sohbetleri” gibi tarih programlarının olgu üzerindeki rolleri okuyucuya sunulurken, arama motoru “Google” üzerinde yapılan gözlem ile anlatımın ayrıntılar ile zenginleştirildiği görülmektedir.

Tüm bu belirtilen olumsuz etkilerden sıyrılmak ve gerçeğin ne olduğunu keşfetmek için okuyucuya yeni bir başlık olarak “Tarihsel Hakikat Arayışı ya da Medyatik Bilginin Eleştirel Sorgusu” altında olguya dair tespitlerde bulunularak, “Yeni Tarih Anlayışı ve Tarihsel Düşünme Becerileri” şeklindeki alt başlıkta tarihin disiplin içi amaçlarında bahsedilerek beceri temelli bir tarih öğretimine dikkat çekilmiştir. Neden beceri ağırlıklı tarih öğretimi gereksinim duyulduğu okuyucuya güncel tartışmalar ve somut örnekler üzerinden aktarılmaktadır.

Sonuç olarak kitap, tarihi olay ve olgular hakkında gerçek bilgiye, yani olmuş olanın ne olduğunu öğrenmek için, tarih okuryazarlığı ile tarihsel düşünme becerilerinin okuyucuya önemli yarar sağlayacağı ifade edilmektedir. Böylece karşılaşacağımız bilgilerin doğruluğuna dair kanıt sorgulama becerilerini kullanarak olmuş olanın bilgisine ulaşacağımız belirtiliyor.

Gerçekte(n) Öyle Mi Olmuş? Post-Truth Zamanlarda Tarihin Temsili kitabı tarih algısının popüler kültür ekseninde şekillendiği bu dönemlerde, yeni bir pencere açarak tartışma başlatması açısından önemlidir. Bunun yanında kitabın tarihin yakından ilişkili olduğu kimlik, çok kültürlülük, değer aktarımı gibi konuları fazla değinmemiş olması araştırmanın eksik yönünü oluşturmaktadır. Sosyal medyanın tarih üzerindeki etkileri sade ve anlaşılır şekilde tasvir edilerek teorik bilgilerin yanında uygulama örnekleri ile kitabın zenginleştirilmiş olması kitabı okunmaya ve incelenmeye değer kılmaktadır.

***

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da [@sosbilorg](https://www.instagram.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.